

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk-politisk anknytning

CLAES HELLGREN
ULF JAKOBSSON
EUGENIA KAZAMAKI OTTERSTEN
MICHAEL SOHLMAN
PERNILLA STRÖM
GUNNAR WETTERBERG

Tro och vetande i EU-konsekvensutredningen – svar till Lundborg

Per Lundborg skrev i *Ekonomisk Debatt* nr 3 (Lundborg [1994]) en kritisk artikel om EG-konsekvensutredningen. Artikeln har applåderats av Johan Torstensson i ledaren för *Ekonomisk Debatt* nr 4 (Torstensson [1994]). Där framhålls Lundborgs artikel som ett mönster för en seriös EU-debatt i stark kontrast till Konsekvensutredningen, vars ledamöter likställs med Krugmans *prosperity peddlers*.

Förbundssekreterare CLAES HELLGREN var ledamot i EG-konsekvensutredningen, professor ULF JAKOBSSON, ledamot, fil dr EUGENIA KAZAMAKI OTTERSTEN, ledamot, direktör MICHAEL SOHLMAN, ledamot, finansanalytiker PERNILLA STRÖM, sekreterare och departementsråd GUNNAR WETTERBERG, sakkunnig.

Såväl Torstenssons som Lundborgs inlägg är fyllda av allmänna och svepande omdömen om utredningen och dess ledamöter. Lundborgs artikel innehåller emellertid också en saktidiskussion. Det är den vi skall inrikta oss på här.

Vi kommer i denna artikel främst att bemöta/diskutera följande invändningar

- "bristen på vetenskaplighet",
- relationen handelsalstring–handelsomfördelning,
- sambandet handel–tillväxt,
- sambandet konkurrens–tillväxt,
- effekter på investeringar av ökad effektivitet och tillväxt,
- frågan om rationella förväntningar, inflytandets betydelse och EES-avtalets instabilitet, samt
- rimligheten i utredningens tillväxtbedömningar.

"Bristen på vetenskaplighet"

En återkommande kritik i Lundborgs artikel är bristen på vetenskaplighet i utredningen. Som vi ser det bottnar denna kri-

tik till stor del i att Lundborg inte förefaller inse att varje försök att kvantitativt uppskatta effekterna av olika alternativ vad gäller Sverige och den europeiska integrationen till slut måste grundas på ett mått av bedömning. Det innebär för att citera utredningen "att dessa siffror [uppskattningen av de kvantitativa effekterna], varken skall tolkas som exakta angivelser eller som prognoser över kommande vinster eller förluster. Vårt syfte med de siffror och belopp som anges i texten är att hjälpa läsaren uppfatta vilka storleksordningar det handlar om" (SOU 1994:06, s 55).

Givetvis måste de bedömningar som görs så långt möjligt vara förankrade i vetenskaplig och annan kunskap på området. I likhet med Torstensson tycker vi därför att det är positivt att akademiska ekonomer engagerar sig i debatten kring ett medlemskap. Det bör bidra till en mera allsidig belysning av ett ämne där en enda absolut sanning knappast existerar. Det är för övrigt i denna anda som utredningen genomgående anordnat offentliga presentationer av och diskussioner kring utredningens bilagor i den ordning de färdigställts.

Trots de ideliga referenser som Lundborg gör till den ekonomiska vetenskapen når han sällan fram till en relevant diskussion av de frågor som är centrala i utredningen.

Handelsalstring – handelsomfördelning

Det kanske mest flagranta exemplet är Lundborgs kommentar till utredningens resonemang kring välfärdseffekterna av den tullunion EG/EU varit och är. Denna diskussion förs i utredningen med utgångspunkt i begreppen "handelsalstring" och "handelsomfördelning". Sedan dessa begrepp introducerades i Viner [1950] har de tillhört standardarsenalen i analyser av välfärdseffekten av tullunioner och återfinns i elementära läroböcker i internationell ekonomi (se tex Södersten [1978]).

Begreppens karaktär av allmängods har gjort att utredningen avstått från att ge en referens till Viner. Däremot finns i en särskild faktaruta (s 259) en förklaring av begreppens innebörd.

I korthet innebär handelsalstring den extra handel som uppkommer inom en tullunion eller ett frihandelsområde genom att interna gränshinder rivits. Denna handel innebär ett genuint tillskott till världshandeln och är välfärdshöjande. Handelsomfördelning uppstår däremot som en följd av att den yttre tullmuren gentemot omvärlden leder länderna inom tullunionen att ersätta import av omvärldsvaror som produceras billigare utanför området med varor som produceras inom området och som fått en fördel genom den yttre tullmuren. Denna handel innebär givetvis inget tillskott till världshandeln. Generellt sett kan man förvänta sig att den är välfärdssänkande.

Det är lätt att inse att såväl handelsalstring som handelsomfördelning leder till en ökad andel internhandel inom tullunionen. Häpnadsväckande nog sätter dock Lundborg likhetstecken mellan ökad internhandel och handelsomfördelning. Vid handelsalstring sker denna ökning inom ramen för en absolut ökning av världshandeln. Vid handelsomfördelning får vi inte en sådan ökning. Det är givetvis en viktig fråga när det gäller EU om handelsalstringen eller handelsomfördelningen varit den dominerande kraften bakom tillväxten i internhandelsandel. EG-konsekvensutredningen hävdar med stöd av en GATT-rapport att handelsalstringen varit dominerande. Utredningen anför också, liksom GATT-rapporten, som ett intuitivt argument för detta att tillväxten i internhandelsandel för EU-länderna gått hand i hand med en kraftigt tillväxt i externhandels absoluta nivå.

Det finns en mycket omfattande forskning kring frågan om handelsalstring och handelsomfördelning i samband med EU. En kritiker skulle kunna hävda att utredningen borde ha haft mera referenser till

denna. I efterhand kan man tex säga att utredningen till sin kritiska behandling av EUs jordbrukspolitik kanske också borde ha tagit upp att denna tagen för sig med största sannolikhet är handelsomfördelande.

Lundborgs kommentar till dessa resonemang ligger emellertid på en helt annan nivå. För det första verkar han ha fått för sig att begreppen handelsalstring och handelsomfördelning är utredningens egna påfund. Under alla omständigheter har han missförstått begreppens innebörd. Efter att ha gjort iakttagelsen att en ökad andel internhandel, vilket EU onekligen haft, leder till en minskad andel handel med länder utanför EU, menar sig Lundborg ha visat att det är handelsomfördelningen som överväger. Efter detta nonsensargument anklagar han utredningen för att ha blandat ihop begreppen och att ha dragit en felaktig slutsats. Anklagelsen återkommer i Lundborgs summering av kritiken mot utredningen.

Sambandet handel-tillväxt

En annan del av Lundborgs kritik gäller utredningens påstående att det finns ett positivt samband mellan handel och ekonomisk tillväxt.

Empirin har under lång tid givit stöd för föreställningen att det finns ett positivt samband mellan handel och ekonomisk tillväxt. Att handelskriget under 1930-talet bidrog till den stora depressionen betraktas idag som ett faktum. Detsamma gäller handelsliberaliseringen efter andra världskriget som en viktig förklaring till den snabba tillväxten under efterkrigstiden. Det är också därför man världen över fäst så stort avseende vid utfallet av NAFTA- och GATT-förhandlingarna.

Den traditionella handelsteorin har emellertid inte kunnat fånga upp några tillväxteffekter av handel, utan endast givit utrymme för statiska engångsvinster. Den nya handelsteorin och den nya tillväxtteorin har däremot bidragit till att

minska gapet mellan teori och empiri, se exempelvis Grossman & Helpman [1990]. Frihandel skulle enligt dem tex permanent kunna höja den teknologiska förändringstakten. En ständigt expanderande global marknad ökar avkastningen på innovationer. Därtill kan mera avancerad teknologi vara förbunden med importerade insats- och investeringsvaror.

För länder som inte har en komparativ fördel inom något teknologiintensivt område kan dock ökad frihandel, enligt den nya teorin, vara välfärdssänkande: frihandel leder dessa länder bort från en specialisering i långsiktigt tillväxtbefrämjande humankapitalintensiv verksamhet. Denna senare punkt har utredningen inte nämnt i sin positiva värdering av handels effekter. Skälet är givetvis att vad som diskuteras i Konsekvensutredningen är ökad handel mellan utvecklade industriländer, vilka alla liksom Sverige har möjligheter att specialisera sig inom teknologiintensiva områden.

Lundborgs kommentar till att utredningen pekar på ett positivt samband mellan frihandel och ekonomisk tillväxt är följande:

"Även här synes man ha blandat ihop BNP-nivå och tillväxt. Genom friare handel kan man momentant höja BNP-nivån, men tillväxten påverkas inte nödvändigtvis positivt. De studier som har gjorts av sambanden mellan handel och tillväxt har visat att handel ibland höjer tillväxten och ibland sänker tillväxten." Här ger Lundborg referenser till artiklar av Lucas [1988] och Stokey [1991].

Lundborg refererar först till den traditionella handelsteorin som vore den en absolut sanning. Han undviker dessutom empirifrågan helt och hållet. Lundborgs slutsats av den nya handelsteorin är till sist att handel mellan utvecklade industriländer lika gärna kan sänka tillväxten som öka den.

Artiklarna av Lucas och Stokey – som för övrigt ingalunda utgör de senaste inläggen i ämnet – är båda helt teoretiska.

Det negativa samband mellan handel och tillväxt som framkommer i artiklarna avser, precis som refererades ovan, länder som inte är mogna att specialisera sig på teknologiintensiv verksamhet:

- I sin avslutning konstaterar Stokey: "The conclusion that trade may impede for a small backward economy also follows from a variety of other models...."
- Lucas konstaterar i sin artikel att den negativa effekt av handel som framkommer i hans modell är besläktad med *infant industry* fallet.

Slutsatsen kvarstår: de artiklar som Lundborg anför som exempel på negativ effekt av handel saknar relevans för handeln mellan utvecklade industriländer.

I en redan mycket uppmärksam artikel hävdar dessutom Romer [1994] att det faktum att ekonomiska modeller inte tar hänsyn till att nya varor kan introduceras, leder till mycket kraftiga underskattningar av kostnaden för handelsrestriktioner. Avslutningen i Romers artikel har för övrigt en betydande bäring på den kritik som olika ekonomer har framfört mot EG-konsekvensutredningen:

"The fundamental claim in this paper is that economists, particularly economists trained in formal mathematics and general equilibrium theory in the last four decades, have adopted a point of view and used a collection of models that has led them to substantially underestimate the aggregate effects of additions to the cost of doing business. In particular, they have underestimated the costs of tariffs and other restrictions on international trade."

Man kan inte som Lundborg gör helt bortse från empirin. Det kan här vara av intresse att Barro [1994] i en tillväxtstudie baserad på data från 73 länder funnit starkt signifikanta positiva samband mellan ländernas öppenhet för handel och deras tillväxttakt. Barro förefaller inte sär-

skilt förvånad över sitt resultat...

Sammantaget har Lundborg inte lyckats ändra vår grunduppfattning att det finns ett positivt samband mellan handel och tillväxt.

Sambandet konkurrens-tillväxt

På samma vis skiljer sig vår syn från Lundborgs när det gäller sambandet mellan konkurrens och tillväxt. Lundborg förkunnar att "den som följer den vetenskapliga utvecklingen av den nya tillväxtteorin måste ställa sig frågande inför en hel del påståenden som görs". Ett sådant påstående gäller utredningens bedömning att ökad konkurrens kan leda till ökad tillväxt: "Varför leder ökad konkurrens till ökad tillväxt?" frågar han. "Att BNP-nivån höjs momentant kan inses men att den långsiktiga tillväxten ändras är inte på något sätt självklart." Lundborg kan heller inte inse att öppna marknader kan leda till ökade investeringar och högre tillväxt: "Varför ger ökad effektivitet ökad avkastning på investeringarna?" frågar Lundborg. När monopolvinster försvinner minskar ju avkastningen på investeringarna, framhåller Lundborg. I förlängningen av resonemanget tycks istället ligga sjunkande investeringar till följd av öppna marknader och ökad konkurrens.

Få saker är självklara. Men det finns enligt vår mening en rad faktorer som talar för att skärpt konkurrens ger högre tillväxt och ökade investeringar i Sverige i det medelfristiga perspektiv som konsekvensutredningen arbetat med.

- Det första argumentet är den mycket höga kostnadsnivå som finns i den skyddade sektorn i Sverige. (Det är för övrigt ett förhållande som Sverige tycks dela med övriga nordiska länder.) Inget tyder på att denna höga nivå i sin helhet – eller ens till övervägande del – utgörs av monopolvinster. Merparten förefaller istället bero på låg effektivitet i hägn av konkurrensskyddet, även

om det naturligtvis också finns ett element av monopolvinster. Denna fråga behandlades utförligt av Lindbeck-kommissionen av vilken det också framgick att den potentiella kostnads-sänkningen av ökad konkurrens är betydande.

I Alho [1993] finns en uppskattning av effektivitetsskillnaderna mellan de skyddade sektorerna i Sverige och Finland å ena sidan och motsvarande sektorer i Tyskland å den andra sidan. Han uppskattar att effektiviteten i de nordiska länderna 1985 låg en tredjedel lägre än den tyska. Man ska förvisso vara medveten om felmarginalerna i skattningar av denna typ. Men de indikerar likafullt att öppna gränser och fri konkurrens i de skyddade sektorerna ger en betydande vinstpotential för den som förstår att använda de effektivare produktionsmetoder som uppenbarligen står till buds. Det betyder att effektivitetsvinsterna till stor del realiseras genom nya investeringar. Detta förhållande tycks Lundborg helt missa i sin kritik av utredningen. I hans modellvärld leder den ökade konkurrensen omgående och av sig självt till lägre monopolvinster och ökad effektivitet. Dessa lägre vinster utgör sedan en effektiv spärr mot ökade investeringar.

- Vårt synsätt är istället att de öppnade marknaderna i kombination med monopolvinster och låg effektivitet i existerande produktion skapar nya affärsmöjligheter som leder till en dynamisk process där effektiviteten ökar och monopolvinsterna kommer ned genom att nya produktionsmetoder och ny kostnadsbesparande teknik – som redan finns etablerad på andra håll – kan användas. De nya produktionsmetoderna måste emellertid genomgående introduceras genom nya investeringar. Detta är en process som i strikt modellteknisk mening kan sägas vara momentan. Själva storleken av effektivitetsga-

pet innebär emellertid att man måste räkna med att anpassningen blir en utdragen process som gott och väl sträcker sig över den tioårsperiod som utredningen omfattar.

- Det finns emellertid andra effekter av ökad konkurrens som ger en mera genuint långsiktig effekt på tillväxten. Tillväxt och produktivitetsökning realiserar genom att företagen vidtar förändringar. På en konkurrensutsatt marknad måste man räkna med att de företag som inte vidtar de förändringar som krävs för att maximera vinsten riskerar att slås ut. Stor förändringsbenägenhet och god tillväxt blir ett överlevnadsvillkor på en konkurrensutsatt marknad. Företagen är utsatta för ett "omvandlingstryck".

På en skyddad marknad är detta omvandlingstryck väsentligt mindre, i den mån det alls existerar. Företagen överlever även om de inte hela tiden arbetar för att åstadkomma bättre resultat. Yttre förändringar behöver inte mötas med besvärliga omställningar utan kan istället utan större problem vältras över på konsumenterna i form av sämre service eller högre priser. De nämnda effekterna av monopol och konkurrens kan vara svåra att fånga i formaliserade modeller men de är en empirisk realitet, vilket bland annat kan avläsas i en långsiktigt sämre produktivitet utveckling i de skyddade sektorerna.

- Ytterligare en positiv tillväxteffekt av öppna marknader och internationell konkurrens uppkommer genom ökade möjligheter till teknikspridning. Dessa skapas dels genom internationell handel, dels genom att tillgång till växande internationella marknader förbättrar möjligheterna till avkastning på investeringar i ny teknik. Detta perspektiv har vi redan berört i vår diskussion av sambanden mellan handel och tillväxt.

Effekter på investeringar

Lundborg skjuter vidare in sig på utredningens bedömning att högre effektivitet och tillväxt i näringslivet också drar med sig ökade investeringar i infrastruktur, bostäder och annan hemmamarknadsinriktad verksamhet. Enligt Lundborg är teorin på området oklar. Det empiriska samband som, enligt Lundborgs uppfattning, "snarare" gäller är att ju lägre aktivitetsnivån är desto högre blir denna typ av investeringar.

Det finns två enkla teoretiska förklaringar till att ökad effektivitet och ökad tillväxt kan ge upphov till ökade investeringar:

1. Den första är den förväntade inkomst-effekten som ger upphov till ökat sparande och därmed också till ökade investeringar.
2. Den andra är helt enkelt att ökad effektivitet höjer kapitalavkastningen i ekonomin vilket i sin tur höjer investeringarna.

Båda dessa effekter beskrivs och utvecklas i Baldwins artikel "The growth effects of 1992" (Baldwin [1989]). Ser vi mera specifikt till bostadsinvesteringar och infrastrukturinvesteringar är den första effekten mest relevant. Båda effekterna är betydelsefulla när det gäller övriga investeringar.

Var Lundborg fått sitt empiriska samband ifrån är oklart. Det förefaller som om det är hanteringen av den reglerade byggsektorn under den svenska konjunkturpolitikens glansdagar på 1950 och 60-talen som föresvävar honom. Då var det emellertid fråga om konjunkturpolitik i ett 1- eller 2-års perspektiv. Utredningens tidsperspektiv ligger däremot kring ett decennium. I detta perspektiv skulle innebörden av Lundborgs påstående vara att man kan förvänta sig att en långsiktigt högre tillväxtbana går hand i hand med

lägre absoluta nivåer av inhemskt orienterade investeringar. Sett på ett tvärsnitt mellan länder skulle rika länder systematiskt ha absolut sett lägre inhemskt orienterade investeringar än fattiga länder.

EES-avtalets instabilitet

De punkter som vi tagit upp ovan understryker enligt vår mening att Sveriges tillträde till den inre marknaden är av stor ekonomisk betydelse. Ett fullständigt utanförskap skulle försätta Sverige i en svår situation. Kraven på den ekonomiska politiken skulle ytterligare skärpas. (I detta sammanhang kan, inte minst mot bakgrund av Sveriges statsfinansiella läge, konstateras att utredningen mera ingående borde ha diskuterat frågan om budgetbidragets finansiering. Här ger vi Lundborg rätt. Vår uppfattning är att ett svenskt EU-medlemskap underlättar hanteringen av de ekonomiska obalanserna, men att framtida tillväxteffekter inte *per se* får tas till intäkt för en underlåtenhet att anvisa en finansiering i statsbudgeten.)

Den mest aktuella jämförelsen är emellertid inte ett totalt utanförskap utan EES-avtalet. I långa stycken ger det fritt tillträde till den inre marknaden. Den viktiga frågan är då hur stabilt detta avtal är.

Utredningen har i sina resonemang fäst stor vikt vid den inneboende instabilitet som ligger i EES-avtalet. Avtalet har tillkommit som ett interimstillstånd i väntan på medlemskap för EFTA-länderna. Inflytandefrågorna fick därmed inte någon lösning vid EES-förhandlingarna.

Avtalet rymmer därmed en fundamental asymmetri. De forna EFTA-länderna har att anta eller förkasta de förändringar som följer på EES-avtalet. Om EFTA-länderna förkastar förslagen uppstår ett avtalslöst tillstånd på det aktuella området, vilket kan leda till en fortgående erosion av avtalet.

Just i detta sammanhang kan det, innan vi går vidare, vara intressant att ta upp

EUs lastbilspolitik. Lundborg kritiserar utredningen för att inte ha nämnt frågan. (Vilket för övrigt är felaktigt, se s 171. Utredningen har dock vare sig här eller på andra specifika politikområden haft möjlighet att fördjupa analysen av fördelar och nackdelar i den utsträckning som ibland efterfrågas. Direktiven talar om konsekvenser för samhällsekonomin i vid bemärkelse.) I EUs beslutsprocess ligger ett förslag från kommissionen om olika maximibestämmelser för lastbilar. (Lundborg hävdar, återigen felaktigt, att förslaget redan är antaget.) Förslaget har – givet att det genomförs och tillämpas utan reservationer, sådana finns dock – beräknats medföra en potentiell kostnad för Sverige på 6,5 miljarder. Om det röstas igenom i ministerrådet och parlamentet, blir bestämmelsen en del av EES-avtalet (något som dock Lundborg inte nämner). Säger Sverige i EES-processen då nej, skulle detta kunna bli inledningen till en fortgående erodering av EES-avtalet på transportpolitikens område, där Sverige i nästa vända förlorar delar av tillträdet till den inre marknaden vad gäller transporter, osv. Det säger sig självt att en sådan process också skapar påfrestningar för samarbetsklimatet på andra områden. Fantasmin behöver inte vara alltför stor för att man – med ytterligare någon sådan process på gång på något annat område – skall kunna tänka sig ett scenario där den ena eller andra parten börjar överväga att säga upp hela avtalet.

Om Sverige tillsammans med Finland, som också drabbas, varit medlem av EU, hade vi deltagit i hela beslutsprocessen och förmodligen kunnat avstyra förslaget. (Den möjligheten kan för övrigt fortfarande finnas eftersom omröstningen om förslaget kommer att äga rum efter nyår.)

Asymmetrin när det gäller bestämmanderätt inom EES-avtalet skapar alltså för de EFTA-länder som ej blir medlemmar ett underordnat förhållande visavi EU. Detta ger i sin tur upphov till en grundlägg-

gande politisk instabilitet i EES-avtalet.

Vi kan också i Sverige konstatera att man på flera håll inom nej-sidan talar om att riva upp EES-avtalet eller att omförhandla detsamma.

Direktinvesteringarna

De förhållanden vi pekat på här innebär att det tillträde till den inre marknaden som EES-avtalet ger, i ett långsiktigt perspektiv måste betraktas som relativt osäkert. Även om sannolikheten för ett sammanbrott för hela avtalet skulle vara relativt liten (vilket är en långtifrån självklar bedömning), är risken för en fortgående erodering av avtalet, som exemplet med lastbilstrafiken belyser, högst påtaglig. Det gäller inte minst med tanke på att det krävs att samtliga deltagande EFTA-länder måste vara överens om att nya regler ska anammas. För investeraren innebär det därför att sannolikheten att han på sitt område inte får fullt tillträde till den inre marknaden kan bedömas vara relativt stor. Detta är givetvis något som måste beaktas av rationella investerare som överväger investeringar i Sverige. Det innebär att den potential på olika områden som tillträdet till den inre marknaden ger inte kan förverkligas fullt ut inom ramen för EES-avtalet. EES-avtalet ger heller inte del i ett utökat EU-samarbete på andra områden.

Detta har utredningen genomgående försökt ta hänsyn till i sin analys. Förhållandet har betydelse på en rad områden – inte minst när det gäller effekterna av att den skyddade sektorn i svensk ekonomi utsätts för konkurrens inom ramen för den inre marknaden. För en investerare som vill utnyttja de möjligheter den nya konkurrenssituationen ger är det givetvis viktigt att veta att den nya situationen blir bestående.

Det område som i detta avseende främst diskuteras av Lundborg är direktinvesteringarnas utveckling. För svensk ekonomi är detta ett centralt område när

det gäller värderingen av olika alternativ för den europeiska integrationen. Vi vill i detta sammanhang betona att vi i utredningen inte bara behandlar de utländska investeringarna i Sverige, utan *alla* investeringar där investeraren – svensk eller utländsk – väljer mellan Sverige och andra länder.

Knappast något annat industriland är för sin industrisektors utveckling så beroende av sina multinationella storföretag som Sverige. Dessa företag har bokstavligen hela världen som möjlig lokalisering för sina expansionsinvesteringar. I allt mindre grad har Sverige som företagens "hemland" något specifikt försteg framför andra tänkbara lokaliseringar. Den tilltagande internationaliseringen – och då inte minst ägandets internationalisering – är i detta sammanhang särskilt viktig.

Den innebär att redan relativt små förändringar i relationen mellan olika länders ekonomiska miljö potentiellt kan ge upphov till mycket stora förändringar i investeringsströmmarna. Skapandet av en europeisk inre marknad till vilken Sverige inte skulle ha säkert tillträde, är en enkel och lättförstådd förändring i investeringsförutsättningarna till Sveriges nackdel. Rimligen kan den väntas ge upphov till en inte obetydlig negativ effekt på den investeringsvolym som går till Sverige.

Hur stor denna effekt kan vara är givetvis svårare att uttala sig om. Det existerar inte någon etablerad ekonometrisk modell ur vilken man kan lösa ut en förväntad investeringsförändring till följd av olika integrationsalternativ för Sveriges del. Men att för den skull avstå från en bedömning och därmed i praktiken ange den sannolika effekten till noll vore enligt vår mening grovt missvisande. Det finns också ett omfattande underlag i form av studier av den historiska utvecklingen av direktinvesteringarna att grunda en sådan bedömning på. IUI har dessutom en mycket omfattande kartläggning av de svenska multinationella företagens beteende. Det är detta som är utgångspunk-

ten för den bedömning av direktinvesteringseffekterna som görs i bilaga 7. Utredningen har i huvudsak anslutit sig till denna bedömning.

Rimligheten i bedömningen

Trots sin allmänt kritiska ton hävdar dock Lundborg inte, såvitt vi kan se, att det finns någon bias i bedömningen, bara att den är osäker. Det instämmer såväl vi som rapportförfattarna i. Med tanke på effektens storlek menar emellertid Lundborg att rimligheten i bedömningen skulle ha diskuterats i större utsträckning.

I bilaga 7 görs dock en mycket omfattande genomgång av investeringsflöden över tiden, såväl i Sverige som i andra europeiska länder. Dessa flöden visar att bedömningarna sett i ett historiskt perspektiv måste anses högst rimliga. Variationerna i de svenska utgående investeringarna mellan olika år under 1980-talet var tex större än den skillnad i nettot av utgående och ingående investeringar som utredningen uppskattar till följd av Sveriges förhållande till EU. Mot bakgrund av den historiska utvecklingen kan man inte utesluta att påverkan på direktinvesteringarna skulle kunna vara ännu större.

Lundborg påstår också att utredningen i sin analys av investeringsutvecklingen i EES-alternativet antagit att investerarna inte skulle styras av rationella förväntningar. Grunden till detta påstående är att Lundborg hävdar att sannolikheten av att EES-avtalet håller under företagets framtida planeringshorisont ökar med varje år som EES-avtalet överlever under den kommande tidsperioden. Vi kan inte se varför denna föreställning, som framförs utan någon argumentation, skulle vara riktig. Den fundamentala obalans som finns i EES-avtalet gör – i kombination med de ständiga förändringar som sker i de yttre förutsättningarna – såvitt vi kan se att osäkerheten om EES-avtalets framtid om tio år i grunden kommer att vara densamma, om EES-avtalet då finns

kvar. (Att det inte brunnit på tio år är knappast skäl nog att låta bli att försäkra sig.)

Det gäller inte minst med tanke på att man i ett huvudscenario för EES-avtalet måste anta att det kommer att ske en viss fortgående erodering. Den bidrar i sin tur till att skapa spänningar mellan parterna och inom länderna, och lär därmed hålla frågan om uppsägning vid liv.

Tillväxtbedömningarna

Lundborg efterlyser också en mera ingående analys i utredningen av förutsättningarna som är inlagda i de simuleringar som gjorts i MOSES-modellen. Som vi ser det har modellen endast givit en möjlig storleksordning på de BNP-effekter som investeringsförändringarna givit upphov till. Som framgår av det citat från sidan 180 som Lundborg anför i sin artikel, gör utredningen bedömningen att när *samtliga effekter* (dvs inte bara de som diskuteras i bilaga 7) beaktas, ter sig 0,5 procent ökad tillväxt ingalunda som någon orimlig uppskattning av tillskottet från ett medlemskap.

De viktigaste faktorerna bakom denna bedömning är just de som vi har diskuterat i denna artikel. För att få ett begrepp om rimligheten i denna siffra, kan det vara intressant att jämföra med de uppskattningar som Baldwin [1989] gjorde av vinsterna med genomförandet av den inre marknaden. Han uppskattar den totala diskonterade BNP-effekten till mellan 11 och 33 procent. (En årlig tillväxteffekt om 0,5 procent under en tioårsperiod ligger klart under detta intervall.) I likhet med utredningen räknar Baldwin med bestående tillväxteffekter som en följd av ökad ekonomisk integration.

Typiskt för Lundborgs kritik är i stället att han genomgående anlägger ett statiskt betraktelsesätt. Med ett sådant synsätt verkar inte ökad handel eller ökad konkurrens tillväxtbefrämjande. Läger man därtill Lundborgs föreställning att ökad

internhandel är detsamma som handelsomfördelning och därmed sänkt välfärd finns det inte mycket utrymme för en positiv bedömning av ökad europeisk handelsintegration.

Det är tråkigt att behöva konstatera att synsättet delas av redaktionen för *Ekonomisk Debatt*, som på ledande plats oreserverat ställer sig bakom Lundborgs artikel.

Referenser

- Alho, K, [1993], "An Evaluation of the Reasons for High Nordic Price Levels". I Fagerberg, B & Lundberg, L (red), *European Economic Integration: A Nordic Perspective*. Avebury.
- Andersson, T & Fredriksson, T, [1993], "Sveriges val, EG och direktinvesteringar", Bilaga 7 till EG-konsekvensutredningen Samhällsekonomi. Allmänna Förlaget.
- Baldwin, R, [1989], "Growth Effects of 1992". *Economic Policy* nr 9.
- Barro, R I, [1994], "Economic Growth and Convergence". International Center for Economic Growth; Occasional Papers No. 46.
- Grossman, G M & Helpman, E, [1990], "Trade, Innovation and Growth". *American Economic Review*, vol 80.
- EG-konsekvensutredningen Samhällsekonomi, [1994], *Sverige och Europa. En samhällsekonomisk konsekvensanalys*. SOU 1994:06. Fritzes, Stockholm.
- Lucas, R E, [1988], "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, vol 43.
- Lundborg, P, [1994], "Tro och vetande i EU-konsekvensutredningen". *Ekonomisk Debatt*, årg 22, nr 3, s 253-260.
- Romer, P, [1994], "New goods, old theory, and the welfare costs of trade restrictions". *Journal of Development Economics*, vol 43.
- Stokey, N L, [1991], "Human Capital, Product Quality, and Growth". *Quarterly Journal of Economics*, vol 106, nr 2, s 587-616.
- Torstensson, J, [1994], "Oseriös EU-debatt", *Ekonomisk Debatt*, årg 22, nr 4, s 371-372.
- Viner, J, [1950], "The Customs Union Issue". Carnegie Endowment for International Peace, New York.